

УДК 378.147:37.025

С.О. Микитюк

РЕСУРСНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЬЮТОРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті представлено організаційні механізми ресурсного забезпечення педагогічної освіти. Конкретизовано напрями структуризації змісту навчального матеріалу, інші аспекти ресурсного забезпечення тьюторської діяльності, виділено його групи (нормативно-організаційне, інструктивно-методичне, навчально-ресурсне) та особливості їх створення.

Ключові слова: тьюторська діяльність, технологія, методичне забезпечення, кредитно-модульна система.

В статье раскрыты организационные механизмы ресурсного обеспечения педагогического образования. Определены направления структуризации содержания учебного материала, другие аспекты ресурсного обеспечения тьюторской деятельности, выделены его группы (нормативно-организационная, инструктивно-методическая, учебно-ресурсная) и особенности их создания.

Ключевые слова: тьюторская деятельность, технология, методическое обеспечение, кредитно-модульная система.

The article deals with organizational mechanisms of pedagogical education resource support. The author of the article determined the directions of structuring the content of educational material, its kinds (legal and organizational, instructional methodical, educational resource) and the peculiarities of their creating are defined.

Key words: tutor activity, technology, methodological support, the credit module system.

Постановка проблеми. Кардинальні зміни умов життя людини в сучасному суспільстві вимагають пошуку нових підходів до підготовки фахівців у сфері педагогічної діяльності, які здатні професійно виконувати свої обов'язки, забезпечуючи високий рівень як особистісного зростання, так і суспільства в цілому. Відповідно до цього Україна на світовому рівні зобов'язалася узгодити структурні розбіжності вітчизняної освітньої політики щодо вимог Європейської вищої освіти. Одним із нововведень є кредитно-модульна система як обов'язковий складник реорганізації навчально-виховного процесу в університетах у контексті реалізації програм Болонського процесу. Впровадження модульного навчання зазвичай проходить формальну (декларування концептуальних положень) та реальну (фактичні зміни в організації та здійсненні процесу навчання) фази.

Не викликає сумніву той факт, що саме друга фаза забезпечує передбачуваний результат: надання свободи особистісного розвитку студентів, побудову та реалізацію індивідуальних освітніх траєкторій, що теоретично обґрунтовується в період першої фази. Опоненти модульного навчання вважають, що свобода у виборі предметів та регламенту їх вивчення призведе до хаосу в системі вищої освіти. Для попередження такої ситуації передбачено введення тьюторського супроводу в активізаційній суб'єкт-суб'єктній взаємодії зі студентами (слухачами, учнями), діяльність яких полягає в наданні порад, консультацій, індивідуальних вказівок та фасилітації усвідомленого навчання. Так, одним із провідних напрямів реалізації завдань удосконаленого змісту вищої професійної освіти є розробка та впровадження відповідного ресурсного забезпечення навчального процесу і науково-методичного супроводу тьюторської діяльності з огляду на те, що підвищення якості надання освітніх послуг передбачає досягнення високого рівня підготовки викладацького складу, здатного до кваліфікованої професійної діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Проблема ресурсного забезпечення реалізації освітніх стандартів педагогічної підготовки привертає увагу значної кількості науковців. З'ясовано, що ресурсне забезпечення педагогічного процесу досліджують Т. Давиденко, В. Лозова, Т. Цецоріна, Т. Шамова, І. Якиманська та ін. Його визначають як сукупність умов і засобів, необхідних для реалізації потенційних можливостей людини – майбутнього фахівця.

Загальні питання тьюторства розглядаються у контексті науково-дослідних проектів за такими напрямками: особливості діяльності тьютора в системі дистанційного навчання (А. Теслінов, В. Кухаренко, В. Овсянніков, Г. Чернявська, С. Федотова та ін.); реалізація технології індивідуального тьюторства в системі профільної освіти (Т. Афанасьєва, В. Єрошин, Н. Нємова, Т. Пуденко, Т. Родєнкова та ін.). Проте, аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що дослідники, які вивчають основи тьюторської діяльності, у своїх працях недостатньо висвітлюють проблему розробки та впровадження ресурсного забезпечення і науково-методичного супроводу відповідної технології.

Так, аналіз теорії та практики досліджуваної проблеми дозволив виявити суперечності між соціальним замовленням інформаційного суспільства щодо впровадження у систему освіти технології тьюторської діяльності та недостатнім рівнем науково-теоретичного висвітлення аспекту розробки й впровадження відповідного ресурсного

забезпечення технології; нагальною потребою системи вищої професійної освіти в професійних тьюторах та реальним станом і характером процесу підготовки педагогів.

Мета статті – конкретизувати окремі аспекти ресурсного забезпечення і науково-методичного супроводу технології тьюторської діяльності з позиції його розробки та використання в системі підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу. У контексті нашого дослідження важливим є те, що ресурсне забезпечення тьюторської діяльності допомагає доцільно узгодити можливості й інтереси суб'єктів навчально-виховного процесу – викладачів і студентів. Він узгоджує зовнішні (засоби й умови навколишнього середовища) і внутрішні індивідуалізовані ресурси особистості на засадах реалізації універсальних ідей людиноцентричності, особистісної зорієнтованості професійної освіти, формування і практичне втілення індивідуальної траєкторії професійного розвитку суб'єкта, позитивного зворотного зв'язку (як у процесі професійної підготовки у вищому навчальному закладі, так і в процесі професійної діяльності вчителя у загальноосвітньому навчальному закладі). І навчання у школі, й підготовка у ВНЗ мають бути особистісно і соціально відповідними, психологічно комфортними, без психоемоційного перенавантаження, забезпечувати оптимальну динаміку працездатності, добре самопочуття суб'єктів навчально-виховного процесу.

Ресурсне забезпечення навчальної взаємодії викладачів і студентів із залученням тьюторів за рекомендаціями А. Алексюка, А. Деркача, Т. Цецоріної та ін. [1] вимагає чіткої програми розвитку конкретних умінь як майбутнього фахівця, так і його майбутніх учнів. Це передбачає структурування змісту навчальних предметів, яке дозволяє студентам вивчати їх в різних темпах і на різних рівнях складності та готує майбутніх фахівців до реалізації диференційованого підходу в професійній діяльності у загальноосвітньому навчальному закладі.

Безперечним є той факт, що упровадження технології тьюторської діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах передбачає використання системи ідей, методів, методик, програм реалізації з урахуванням конкретних педагогічних умов. Крім того, інноваційні процеси в системі професійної освіти засвідчують якісний етап взаємодії й розвитку науково-педагогічної та індивідуальної педагогічної творчості, що у свою чергу неможливо здійснити без розробки ресурсного забезпечення та системи рекомендацій щодо управління інноваційними освітніми процесами в зазначеному напрямі.

Як відомо, головним у процесі впровадження будь-якої педагогічної технології є розроблення та деталізація інструментальних аспектів педагогічного процесу [2]. Саме регламентовані алгоритмічні приписи, система логічно вмотивованих дій, послідовний перехід від одного елементу до іншого, що генеруються в системі ресурсного забезпечення технології, яка у свою чергу є гарантом кінцевого, заздалегідь проєктованого результату педагогічного процесу, надають їй право на повноцінне існування в освітньому просторі.

Розглянемо основні складові ресурсного забезпечення технології тьюторської діяльності. На рівні наукового і нормативного забезпечення педагогічного процесу у ВНЗ ресурсне забезпечення навчального процесу, складником якого є тьюторська діяльність, містить державну складову: державні стандарти освіти, навчальні плани, навчальні програми дисциплін, програми навчальної, виробничої й інших видів практик, підручники і навчальні посібники з грифом Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України; складову, що розробляється вищим закладом освіти: робочі навчальні плани та програми, навчальні програми варіативних навчальних курсів, навчальні посібники без грифу Міністерства освіти і науки, інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять; індивідуальні семестрові завдання для самостійної роботи студентів з кожної навчальної дисципліни; контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, програми контрольних робіт із навчальних дисциплін для перевірки рівня засвоєння студентами навчального матеріалу, методичні матеріали для студентів із питань самостійного опрацювання наукової літератури у межах обраного фаху, написання курсових і магістерських робіт; інші матеріали, які визначає викладач, кафедра, предметна або циклова комісія, вищий заклад освіти [3].

Отже, викладач, націлений на використання у своїй педагогічній діяльності тьюторської технології, повинен на основі зазначених складових розробити конкретне ресурсне забезпечення відповідної діяльності, що, на нашу думку, складається з таких груп.

1. Нормативно-організаційний супровід – навчально-методична документація, що регламентує діяльність тьютора в конкретно визначений період (робочий навчальний план, програма педагогічної діяльності тощо).

2. Інструктивно-методичний супровід – пояснювально-інструкційна документація, що забезпечує ефективне включення студентів у навчальний процес із тьютором на всіх етапах педагогічного про-

цесу: інструкції та методичні рекомендації (форум, чат, тьюторіал тощо), методичні матеріали для студентів із питань виконання різних видів навчальної і самоосвітньої діяльності (тестування, написання есе, проектна робота тощо).

3. Дидактичний супровід – друковані, електронні та програмні ресурси, що передбачено для використання безпосередньо під час навчання (друковані та електронні посібники, матеріали лекційних курсів, презентацій, тренажери, тестуючі програми тощо).

Нормативно-організаційний супровід має підвищити ефективність навчального процесу завдяки оптимальному співвідношенню теоретичного та практичного навчання; логічно виваженої, науково обґрунтованої послідовності здійснення навчальної діяльності; забезпечення взаємозв'язку тьюторства із самостійною роботою студентів; удосконалення методики навчання і самоосвіти на основі нових інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Обов'язковими для нормативно-організаційного супроводу ресурсного забезпечення тьюторської діяльності є навчальна програма та робочий навчальний план. Ця документація має взаємодоповнюючий характер і чітко відображає особливості побудови та реалізації конкретного процесу навчання.

Навчальна програма – це нормативний документ, в якому окреслюється коло основних знань, навичок і вмінь, які підлягають засвоєнню, норми часу на вивчення всього курсу, окремих його тем та модулів. У традиційній системі навчання зазвичай виділяють типові та робочі програми. Натомість, у тьюторській практиці більш активно використовують особистісно індивідуальні програми, які складаються і застосовуються тьютором залежно від поставлених студентом цілей навчально-пізнавальної діяльності, узгоджених з конкретними умовами, особистісними потребами та можливостями майбутнього фахівця.

З'ясовано, що теорія та практика розробки навчальних програм виділяє такі способи їх побудови: лінійний, концентричний і спіральний. Сутність лінійного способу побудови навчальних програм полягає в тому, що окремі частини навчального матеріалу утворюють неперервну послідовність тісно пов'язаних між собою і взаємообумовлених ланок – частин навчальної роботи. Перевагою лінійного способу розташування змісту навчальної програми є економічність використання часу, оскільки виключається дублювання матеріалу. Концентричний спосіб побудови навчальних програм допускає один і той самий матеріал (питання) викладати кілька разів,

але з елементами ускладнення, з розширенням, збагаченням змісту новими компонентами, з поглибленням розгляду наявних між ними зв'язків і залежностей. Концентричне розміщення матеріалу в програмі передбачає не просте повторення, а вивчення тих самих питань на розширеній основі з більш глибоким проникненням в сутність розглянутих явищ і процесів. Негативними моментами цього способу є уповільнення темпів навчання та породження ілюзії знання тих питань, з якими студенти стикаються повторно, що знижує рівень їхньої активності. Негативних сторін лінійного та концентричного способу побудови навчальних програм значною мірою вдається уникнути за умови спіралеподібного розташування в них навчального матеріалу, завдяки чому поєднується послідовність і циклічність його вивчення. Характерною особливістю цього способу є те, що студенти, не втрачаючи з поля зору вихідну проблему, поступово розширюють і поглиблюють коло пов'язаних з нею знань [4].

Важливого значення, на нашу думку, набуває здатність тьютора до конструювання робочих навчальних планів, основне призначення яких — визначити структуру навчально-пізнавальної діяльності студента, вибудувати послідовність її реалізації з урахуванням норм навантаження на кожному конкретному етапі фахової підготовки.

Використання технології навчання з тьюторським супроводом неминуче веде до якісних змін діяльності студентів (слухачів, учнів) під керівництвом тьютора. Передусім, це стосується введення у процес навчання специфічних організаційних форм навчання, новаційних методів, способів, прийомів та засобів його здійснення. Так, наприклад, використання комп'ютерних мультимедійних технологій приводить до істотної модернізації форм занять інформаційно-методичного блоку (використання мультимедійних презентацій у поєднанні з роздатковими опорними конспектами, використання інтерактивних програмних засобів під час лабораторних та практичних робіт тощо). Зазвичай, такі форми, методи, способи, прийоми та засоби навчання привертають увагу студентів, однак недостатньо дисциплінують навчально-пізнавальні процеси, що може стати реальним бар'єром на початкових етапах фахової підготовки. Тому постає необхідність створення тьютором нового покоління інструктивно-методичного забезпечення (інструкції та методичні рекомендації студентам щодо проведення ділових ігор і вирішення ситуаційних задач, до самостійної роботи, роботи з тестами, тренажерами, підготовки до мультимедійних лекцій, конференцій, форумів, чатів, тьюторіалів тощо).

Розглянемо типову модель інструктивно-методичного документа, яка базується на використанні формалізованих методів, а також принципів і методів побудови уніфікованих систем документації. Використання цього інструменту формалізації дозволяє алгоритмізувати дії тьютора у процесі створення різних видів інструктивно-методичної документації, аналіз структури яких дозволяє виділити набір компонентів, що вибудовуються у вигляді логічної моделі основних частин: титульна сторінка; інформаційна частина; основна частина [5]. Цей перелік відображає стандартний склад реквізитів, що включають до будь-яких видів технічної документації, проте, враховуючи специфіку окремих форм, методів, способів, прийомів навчально-пізнавальної діяльності студентів вищих педагогічних навчальних закладів, допускається його деталізація або скорочення залежно від особливостей, мети та задач конкретного інструкційно-методичного документа.

Дидактичний супровід ресурсного забезпечення тьюторської діяльності є найбільш різноплановим; покликаний забезпечувати реалізацію цілісності проєктованої тьютором педагогічної діяльності, яка виявляється в єдності освітньої мети, змісту, виховного процесу, форм організації навчання тощо. Це, у свою чергу, формує усвідомлене сприйняття навчальної інформації студентом, підвищує його розумову активність, створює умови для гуманізації взаємодії викладача і студента, в результаті чого змінюється стиль їхнього педагогічного спілкування (діалог і співробітництво), а управлінська діяльність на всіх рівнях трансформується із суб'єкт-об'єктних у суб'єкт-суб'єктні на рефлексивній основі [6]. Продуманий та якісно розроблений дидактичний супровід ресурсного забезпечення дозволяє тьютору варіювати від виконання інформаційно-контролюючої до консультативно-координуючої функції у педагогічному процесі.

До основних компонентів дидактичного супроводу ресурсного забезпечення належать: методичні рекомендації до вивчення змістових модулів; мультимедійні лекційні демонстрації, гіпертексти лекційних занять та гіпермедіа, опорні конспекти; електронний практикум для вироблення умінь і навичок застосування теоретичних знань із прикладами виконання професійно зорієнтованих, науково-дослідних завдань; лабораторний практикум з інтерактивною анімацією; інтерактивні мультимедійні матеріали для проведення ділових ігор і вирішення ситуаційних задач; вхідні, проміжні та підсумкові комп'ютерні тести контролю знань на основі флеш-анімації; додаткові навчальні та довідникові матеріали для самостійної роботи тощо.

Дидактичний супровід ресурсного забезпечення тьюторської діяльності відповідно до основних ідей та принципів реалізації освітньо-професійної програми є не лише комплексом певної пізнавальної інформації, а й організатором розумової діяльності студентів. За умови впровадження технології тьюторської діяльності навчальні матеріали використовують різні канали сприйняття, забезпечують управління пізнавальною діяльністю слухачів, створюють умови для включення студентів в аналітичну діяльність, спонукають їх до запам'ятовування, креативного мислення, роздумів, аналізу, застосування знань у подальшій професійній діяльності, сприяють вираженню суб'єктності, спонукають студентів до конструктивної взаємодії з однокурсниками та тьюторами, передбачають створення персоніфікованих освітніх продуктів, забезпечують рефлексію професійної та навчальної діяльності, зворотний зв'язок. Всього цього можливо досягти завдяки використанню різноманітних засобів навчання та раціональному поєднанню різних видів навчально-ресурсного забезпечення.

Установлено, що у процесі формування дидактичного супроводу ресурсного забезпечення слід виділити напрями здійснення тьюторства: тьютор працює в підрозділі спеціалізованого навчального закладу з розгалуженою інфраструктурою, що побудований на принципах використання технології колективної навчальної взаємодії, або здійснює індивідуальну педагогічну діяльність у межах освітньої установи чи навіть окремо від навчальних установ будь-якого виду.

У першому випадку зазвичай тьютор посідає місце в основній сфері освітньої діяльності, взаємодіючи з персоналом сфер управління та нормативного забезпечення. За цих умов тьютор не є розробником, він лише може впливати на процес створення дидактичного супроводу ресурсного забезпечення шляхом внесення пропозицій на основі результатів попередньо здійсненої педагогічної діагностики.

У випадку індивідуальної тьюторської практики, побудова стратегії навчальної діяльності, включаючи й розробку всіх видів ресурсного забезпечення педагогічного процесу, виконується тьютором. Тобто тьютор має широкі можливості для творчості, проте процесу безпосередньої розробки ресурсного забезпечення має передувати ретельне вивчення всіх можливих видів забезпечення, їх особливостей, цільового призначення, переваг, недоліків, освітніх вимог кваліфікаційних програм тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, ресурсне забезпечення, його розробка та використання має формуватися

відповідно до послідовного здійснення тьютором аналітичної, прогностичної і проектувальної творчої навчально-пізнавальної діяльності студентів, оскільки аналіз, прогноз та проект – це нерозривна триада вирішення педагогічних задач незалежно від її предметно-змістовного наповнення та часових обмежень. Продуктивність рішення стратегічних, тактичних та оперативних задач педагогічного процесу в системі професійної підготовки майбутніх учителів однаковою мірою обумовлюються професіоналізмом та досвідом реалізації тьюторської діяльності, в основу якої покладено принципи суб'єктності, індивідуалізації, інтерактивності, фасилітації тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Цецорина Т.А.* Организация образовательного процесса в школе на основе ресурсного подхода: Дис. ... канд. пед. наук / Т.А. Цецорина. – Белгород, 2002. – 172 с.
2. *Дичківська І.М.* Інноваційні педагогічні технології: Навчальний посібник / Ілона Миколаївна Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах (затверджено наказом Міністерства освіти України від 02.06.93 №161).
4. Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір / Затверджено наказом МОН № 998 від 31.12.2004 р. [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua>
5. Организация работы с документами: Учебник. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 574 с.
6. Технология модульного обучения: Практико-ориентированная монография / Под ред. П.И. Третьякова. – М.: Новая школа, 1997. – 352 с.
7. Основы деятельности тьютора в системе дистанционного образования: специализированный учебный курс / С.А. Шенников, А.Г. Теслинов, А.Г. Чернявская и др. 2-изд., испр. – М.: Дрофа, 2006. – 591 с.